

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Běžně mluvený jazyk mladé generace v Osíku
Commonly spoken language of the young generation in Osík

Bakalářská diplomová práce

Dominika Novotná

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích
prostředcích

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

.....

Na tomto místě chci poděkovat PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce a cenné rady. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, že byli tak ochotní a věnovali mi chvíli svého drahocenného času. Děkuji také mé rodině a přátelům, především Bc. Michaele Tučkové, že ve mne po celou dobu věřili a byli mi psychickou oporou.

Obsah

Úvod	6
1 Obec Osík	8
1.1 Základní informace.....	8
1.2 Historie obce.....	8
1.3 Současnost	10
2 Sociolingvistická charakteristika respondentů	13
2.1 Respondenti	13
2.2 Komunikační situace	14
2.3 Zvukové záznamy.....	16
2.4 Fonetické přepisy	16
3 Severovýchodočeská nářeční podskupina	18
3.1 Nářeční skupina česká v užším smyslu	18
3.2 Jazyková charakteristika severovýchodočeských nářečí.....	19
3.2.1 Společné znaky.....	20
3.2.2 Oblastní rozdíly	20
3.2.3 Typy podještědský a podkrkonošský.....	21
3.2.4 Typ náchodský	22
3.2.5 Typ petácký (východolitomyšlský)	22
4 Fonologické změny	23
4.1 Protetické <i>v</i>	23
4.2 Elize hlásky <i>j</i>	25
4.3 Úženi <i>é</i> > <i>í</i>	27
4.4 Změna <i>í</i> (<i>y</i>) > <i>ej</i>	29
4.5 Kvantita vokálů	32
4.5.1 Krácení vokálů	33
4.5.2 Dloužení vokálů	35
4.6 Změny hláskových skupin v základu slov.....	36
4.6.1 Změna <i>ts</i> > <i>c</i>	36
4.6.2 Změna <i>tš</i> > <i>č</i>	37
4.6.3 Změna <i>š</i> > <i>č</i>	37
4.6.4 Změna <i>nsk</i> > <i>nck</i>	37
4.7 Shrnutí	38

5	Morfologické změny	39
5.1	Koncovka <i>-ma</i> v instrumentálu plurálu	39
5.2	Koncovka <i>-oj</i> u maskulin v dativu a lokálu singuláru	40
5.3	Příčestí minulé u maskulin singuláru	41
5.4	Tvary pronomena <i>ona</i>	42
5.5	Zakončení verb na <i>-ou</i> , <i>-ej</i> a <i>-aj</i>	44
5.6	Nerozlišování rodovosti u adjektiv a pronomin v nominativu a akuzativu plurálu.....	46
5.6.1	Adjektiva	46
5.6.2	Pronomina	47
5.7	Zkracování slov změnou <i>ěja>á</i>	49
5.8	Shrnutí	50
	Závěr.....	51
	Anotace.....	53
	Resumé	54
	Použitá literatura	55
	Přílohy	57

Úvod

Tématem této bakalářské práce je Běžně mluvený jazyk mladé generace v Osíku. Zvolila jsem si ho ze dvou důvodů. Tím prvním byl fakt, že v této obci bydlím již od svého narození, tudíž pro mě bylo jednodušší získat potřebný zvukový materiál. Tím druhým poté bylo uvědomění si jistých změn ve vlastní řeči po nastoupení ke studiu do Olomouce, na což jsem bývala opakovaně upozorňována lidmi ze svého okolí, ať těmi ve vsi, či těmi, které jsem při studiu poznala. To mě pak také vedlo k zamyšlení, do jaké míry může dlouhodobější pobyt v jiném prostředí ovlivnit naše vyjadřování.

Práce je založena na zkoumání nahrávek pěti mluvčích mladé generace žijících v Osíku, přičemž všechny spojuje několik sociolingvistických vlastností. Nahrávky poté byly přepsány podle pravidel fonetické transkripce a podrobeny analýze. Získaný materiál samozřejmě není dostačující pro řádný výzkum ve všech jazykových rovinách, a proto jsem se zaměřila pouze na dvě, a to fonologickou a morfológickou.

První kapitola je věnována obci Osík. Je zde o ní uvedeno několik základních informací, dále její stručná historie a také to, v jakém stavu se nachází v současné době.

Druhá kapitola je zaměřena na bližší charakteristiku respondentů, se kterými byly pořízeny zvukové nahrávky. Je zde také vymezena nastalá komunikační situace, která je doplněna několika údaji z odborných publikací. Na závěr je tu několik zmínek o samotném pořízeném materiálu a pravidlech pro jeho transkripci do fonetického přepisu.

Ve třetí kapitole je popsáno nářeční území, do kterého námi zvolená oblast patří. Zde jsem pracovala především s *Českým jazykovým atlasem*, konkrétně s dílem *Dodatky*, od Jana Balhara a *Nástinem české dialektologie* od Jaromíra Běliče. Jsou zde uvedeny typické nářeční jevy, které by měly být přítomné v projevech respondentů, a také jednotlivé nářeční podskupiny se svými charakteristickými znaky.

Ve čtvrté kapitole poté začíná praktická část mé bakalářské práce, která pokračuje i v následující, závěrečné, páté kapitole. Jsou zde rozebrány fonologické a morfologické jevy, které byly nalezeny v promluvách mluvčích, přičemž každý z nich je doplněn příklady a ukázkami z fonetických prepisů a tabulkami, kde byly zaznamenány výsledné hodnoty. Jako představitele spisovné normy jsem zde užila *Internetové jazykové příručky*, která mi byla v některých případech cenným pomocníkem.

Cílem této práce je pomocí kvantitativní analýzy, vycházející ze získaného zvukového materiálu, zjistit, v jakém rozsahu se u mladé generace žijící v Osíku vyskytují vybrané nářeční prvky z hláskosloví a tvarosloví, či jestli nedochází k jejich postupnému vytěsňování.

1 Obec Osík

V této kapitole bych se chtěla věnovat charakteristice zkoumané obce Osík. Na úvod bych ráda předložila několik základních informací o obci, dále bych uvedla několik poznatků z její historie a jaká situace je v obci v současné době.

1.1 Základní informace

Obec Osík je situována ve východní části Čech a nachází se přibližně tři kilometry jihozápadně od města Litomyšl v povodí řeky Desné. Počet obyvatel byl k datu 31. 12. 2015 1020 osob, přičemž bylo 522 mužů a 498 žen. Katastrální výměra obce je 1261,15ha, přičemž její většinu tvoří zemědělská půda.¹ Pod obec spadá osada Lazaret, která vznikla při morové epidemii v 18. století, jinak se obec na žádné části nedělí.² Název obce vznikl pravděpodobně odvozením od vymýceného osekaneho lesa a prošel několika vývojovými změnami. Původní název Osěk či Osek byl změněn na Osiek a později na dnešní Osík.³

1.2 Historie obce

První zmínky o obci připadají k roku 1167, kdy v dnešní katastrální výměře Osíku stála ves Křekovice⁴, která připadla řádu premonstrátů, usídlených

¹ Poloha a charakteristika obce. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z:

<http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=5>.

² Základní informace o obci Osík. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z:

<http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=1>.

³ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 1.

⁴ Okolnosti zániku vsi nejsou známy.

v Litomyšli, společně se zemí na Kačí hoře⁵. Avšak první písemná zmínka je až z roku 1347, kdy je jeden ze starších názvů obce zmíněn v listině vratislavského biskupa Přeclava z Pogorelly.⁶

Obec byla po celou dobu známa svými mlýny, zahradami a zemědělskými usedlostmi. Větší zmínka o obci je až ze 17. století, z dob selských povstání, kdy byli oseckí muži nuceni přidat se k povstalcům, které vedl mlynář Lukáš Pakosta z Horního Újezdu. Povstání však skončilo pro sedláky neúspěšně, Pakosta a další přední povstalci⁷ byli popraveni, zbytek vzbouřenců byl potrestán vězením či nucenými pracemi.⁸

V 18. století byl pro obec významný rok 1792, kdy byla v Osíku postavena školní budova s bytem pro učitele a kovárnu. Nové školní budovy se obec dočkala ještě před první světovou válkou, a to v roce 1912, přičemž je stále využívána ke svému účelu.⁹

Důležitou úlohu měly pro obec především druhá polovina 19. století a začátek 20. století. V té době vzniklo několik obecních spolků - ochotnické divadlo, Sbor dobrovolných hasičů, tělovýchovná jednota Sokol či Čtenářsko-ochotnická beseda, přičemž některé jsou dodnes aktivní. Dále se začalo rozvíjet také odvětví řemeslné, kdy zde byla v roce 1867 založena Vytlačilova strojárna či v roce 1905 cihelna. V tomto období působili v obci např. Antonín Mikolášek či Bernard Beniš.¹⁰

Během první světové války přišel útlum společenského i hospodářského rozvoje, muži byli odvedeni na frontu a kvůli nedostatku potravin a ostatních potřeb byly časté krádeže. Z války se nevrátilo 38 oseckých mužů. Po ukončení války byla v roce 1919 zasazena lípa „Svobody“ a v roce 1921 odhalen pomník padlým. Opět nastal velký rozvoj obce, spolky znovu začaly svou činnost, cihelna

⁵ Oblast u Osíka, později přejmenována na Kacimberk.

⁶ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 1.

⁷ Jeden z nich pravděpodobně pocházel z Osíka.

⁸ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 1–3.

⁹ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 3–5.

¹⁰ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 4–5.

i strojírna obnovily svůj provoz, zřídilo se sportovní hřiště a obec se začala stávat známá pro chov plemenných býků.¹¹

Druhá světová válka však rozvoj obce opět ukončila, spolky byly zrušeny, cihelna se strojírnu byly uzavřeny. Na úplném konci války byla školní budova obsazena oddílem německé armády, která v ní napáchala velké škody. Před svým útekem Němci spálili veškeré své písemnosti, a následně zmizeli. Obec byla osvobozena sovětskou armádou 10. května 1945, která zde zůstala až do 10. června 1945. V říjnu téhož roku začala znovu fungovat Vytlačilova strojírna, o rok později také cihelna. Byla obnovena činnost spolku hasičů a také Sokola.¹² V roce 1946 zde byla postavena inseminační stanice plemenných býků, která byla první v ČSR.¹³

Od roku 1949 se v obci rozmohl proces kolektivizace. Rolníkům byla znesnadňována práce, aby vstoupili do JZD, které se roku 1955 podařilo založit. Rychle se začalo rozrůstat o nové členy a brzy se vypracovalo na jedno z nejlepších v kraji. Výsledků družstva využíval i národní výbor, který mohl vylepšovat podmínky v obci, např. úpravou cest, veřejným osvětlením či rekonstrukcí některých budov. Postupem času začala vznikat moderní sídliště a obec se začala měnit k takovému stavu, v jakém je v současné době.¹⁴

1.3 Současnost

Od roku 1989 je obec Osík řízena obecním úřadem s jedenáctičlenným zastupitelstvem a stále pokračuje výstavba obce, např. postavení nové sportovní

¹¹ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 5–6.

¹² KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 6.

¹³ Poloha a charakteristika obce. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=5>.

¹⁴ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 6–7.

haly, plynofikace obce, rekonstrukce kulturního domu, kabelizace telefonní sítě či upravení vozovek.¹⁵

Svou činnost nadále koná např. Vytlačilova strojírna či inseminační stanice plemenných býků, kde se stále konají významné plemenářské akce. Kromě Zemědělského družstva se sídlem v Dolním Újezdě je v obci také několik menších zemědělců a podnikatelů (Klička s.r.o., Tiskárna Osík).¹⁶ Činné jsou pořád také Drůbežárny v Osíku, které zde fungují již od roku 1972 a stále dobře prosperují.¹⁷ V 90. letech manželé Dvořákoví založili v obci tiskárnu, která se snaží „ ... poskytovat zákazníkům v České republice i v zahraničí komplexní služby v oblasti ofsetového i digitálního tisku“.¹⁸

Obec má také dobrý společenský rozvoj. Největší zásluhu na něm má TJ Sokol Osík, který pořádá po celý rok mnoho akcí pro sportovce každého věku či každoroční sokolský ples. Dalším fungujícím spolkem je Spolek dobrovolných hasičů Osík, který obec reprezentuje ve všech věkových kategoriích na soutěžích konaných v okolních lokalitách a zúčastňuje se již několik let také např. Květinového dne, který pomáhá proti rakovině a každý rok má jiné zaměření. Dále zde funguje Myslivecké sdružení Osík, jehož činnost byla zahájena již v roce 1948 po zrušení dlouholeté Myslivecké společnosti, a které se prezentuje na každoročním mysliveckém plese. Je třeba zmínit také společenskou aktivitu obecního úřadu a především jeho zásluhu na tisku obecních novin *Osík DNES*, které jsou vydávány od roku 1994 a tiskne je již zmíněná Tiskárna Osík.¹⁹

Na závěr bych chtěla uvést jména dvou významných osobností, které se narodili právě v obci Osík. První z nich je sochař Josef Mario Korbel, který žil v letech 1882–1994 a převážnou většinu svého života prožil v USA, kde také v New Yorku zemřel. Druhou osobností je akademická malířka Ludmila Jandová,

¹⁵ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 8.

¹⁶ Poloha a charakteristika obce. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=5>.

¹⁷ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 7.

¹⁸ *Tiskárna Osík* [online]. Studio Dami, 2008. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.tiskarnaosik.cz/index.php?page=onas>.

¹⁹ KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005, s. 10.

kteřá Œila v letech 1938–2008, a jejímŒ manŒelem byl akademickŒy sochař František Janda, kteřý v Osíku stále Œije.²⁰ Pro uchování celoŒivotního díla Ludmily Jandové byla v Osíku vybudována galerie White Gallery, kteřá má slouŒit také např. pro kunsthistorické bádání jejich děl.²¹

²⁰ Významné osobnosti obce Osík. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=6>.

²¹ Průvodní zpráva: XVIII. ročník soutěžní přehlídky realizovaných staveb Grand Prix Architektů 2011 - Národní cena za architekturu. *white gallery* [online]. 2011. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.whitegallery.cz/gallery/project>.

2 Sociolingvistická charakteristika respondentů

V této kapitole bych chtěla představit respondenty, kteří se mnou spolupracovali při pořizování nahrávek, vymezit komunikační situaci, při které potřebný materiál vznikl, vyjádřit se k samotným zvukovým záznamům a popsat způsob tvorby fonetických přepisů.

2.1 Respondenti

Co se týče charakteristiky respondentů, tak všichni mají několik společných znaků. Je samozřejmostí, že pocházejí z jedné obce, dále jsou to pouze ženy, náleží do stejné věkové kategorie, všechny studují na vysokých školách, vzájemně se znají a jejich rodiče se narodili buď ve stejné vsi jako ony, nebo v okolních obcích. Především kvůli poslednímu znaku nepředpokládám žádné výrazné ovlivnění mluvy některé z respondentek nějakým odlišným interdialektem.

Mluvčí 1 je 22 let. Maturovala na gymnáziu v Litomyšli a momentálně studuje třetím rokem Chemicko-technologickou fakultu na pardubické univerzitě. Oba její rodiče pocházejí z obce Osík.

Mluvčí 2 je již 24 let. Vystudovala Střední odbornou školu v Poličce a nyní se chystá ke státním závěrečným zkouškám na Ekonomicko-správní fakultě na univerzitě v Pardubicích. Oba její rodiče taktéž pocházejí z obce Osík.

Mluvčí 3 je 22 let. Absolvovala Průmyslovou střední školu v Letohradě a momentálně po přerušeném studiu opět navštěvuje Agronomickou fakultu Mendelovy univerzity v Brně. Jelikož zároveň pracuje jako finanční poradkyně, je možné, že by tato skutečnost mohla ovlivnit její mluvený projev. Její matka pochází z obce Dolní Újezd, která leží přibližně jeden kilometr od obce Osík, a otec vyrůstal ve městě Litomyšl, které leží asi tři kilometry od Osíka.

Mluvčí 4 je 21 let. Odmaturovala na Obchodní akademii ve Svitavech a teď studuje druhým rokem Ekonomicko-správní fakultu na pardubické univerzitě. Její matka pochází z města Litomyšle (viz výše) a otec z obce Osík.

Mluvčí 5 je 20 let. Před rokem maturovala na Střední škole podnikání ve Vysokém Mýtě a nyní studuje Pedagogickou fakultu na univerzitě v Hradci Králové. Její matka pochází z obce Osík a otec z obce Pohodlí, která leží přibližně 3,5 kilometru od Osíku.

2.2 Komunikační situace

V této podkapitole bych chtěla popsat komunikační situaci, která byla při vzniku zvukových záznamů. Nejdříve bych ji ráda charakterizovala pomocí sekundární literatury, a poté stručně vymeziла průběh nahrávání, který by měl uvedenému charakteru situace odpovídat.

Při pořizování nahrávek byla komunikační situace soukromá, kterou Marie Krčmová popisuje takto: „Specifika soukromé komunikační sféry nejsou dána pouze její mluveností, ale daleko více tím, že taková komunikace je možná pouze na úrovni malé sociální skupiny a má nejvýše lokální charakter. Tomu odpovídá i volba jazykových prostředků.“²² Také uvádí, že: „Základem pro soukromé rozhovory je tu skutečný ‚mateřský jazyk‘ ve smyslu té podoby národního jazyka, kterou užívá v domácím prostředí, při ‚mluvě do kolébky‘ matka dítěte a jeho nejbližší.“²³ Tyto teze bych ráda doplnila o několik dalších, které jsou z publikace *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*, kde autoři uvádějí průběh soukromé komunikační situace a znaky její čisté podoby, která vzniká při familiérním či přátelském styku a je pro ni vhodné označení neformální.

Soukromou komunikaci můžeme charakterizovat pomocí několika přízvisek – intimní, nenucená, důvěrná či neřízená. Z těchto několika označení

²² KRČMOVÁ, Marie. *Současná běžná mluva v českých zemích*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 161.

²³ Tamtéž, s. 161.

můžeme vyčíst její základní prvky. Přívlastky intimní a důvěrná nám můžou naznačit ničím nerušenou atmosféru, která je vhodná pro naprosté uvolnění verbalizovaného i neverbalizovaného chování mluvčích. Důležité je také zvolení správného, neveřejného prostoru pro naplnění těchto aspektů. Přídomky nenucená a neřízená poukazují na fakt, že komunikace je zpravidla předem nepřipravená, mluvčí musejí improvizovat a jednají spolu naprosto spontánně. Co se týče znaků neformální podoby soukromé komunikace, která je tedy naplněna při přátelském či rodinném styku, tak zde je podstatné, že mluvčí jsou oproštěni od jakéhokoli tlaku na preciznost jejich mluvy, neplatí zde žádné společenské ani jazykové normy a je čistě na mluvčích, jaké jazykové prostředky pro komunikaci zvolí. V případech takové komunikace je mnohem důležitější vyjádřený obsah a vzájemné pochopení, proto někdy stačí jen několik slov pro porozumění tomu, co nám chce mluvčí sdělit, aniž by vlastně musel používat celé věty, čímž se také vyjadřuje blízkost mluvčích při takovém typu komunikace, kdy oba znají komunikační dovednosti toho druhého.²⁴

Když bych měla stručně vymežit situaci při pořizování zvukového materiálu, ve většině bodů se shoduje s výše uvedenými definicemi. Respondentky, které jsem osobně nahrávala, jsem navštívila v jejich domově, kde jsme nebyly ničím a nikým rušeny. Avšak chvílemi jsem zaznamenávala neúplné uvolnění, které však pravděpodobně pramenilo z vědomosti o nahrávání a nervozity. Do jejich monologů jsem nijak nezasahovala, respondentky si samy vymýšlely témata pro pokračování komunikace a vlastně si tak řídily i celý průběh promluvy. U nahrávek dívek, které pořizovaly záznamy samy, jsem neshledala žádné vyrušení. V některých momentech je patrné, že jim absolutní samota při pořizování nahrávky vyhovovala více, než by tomu bylo za mé přítomnosti. Platí u nich však stejné znaky jako u dívek mnou nahrávaných, a to především fakt, že si samy řídily celou komunikaci, témata byla jejich vlastní volbou a nikdo jim do pořizování záznamu nezasahoval. Přístup všech respondentek je přátelský, v projevech jsou otevřené a snaží se, i přes vědomí o nahrávání, hovořit jako v běžné promluvě.

²⁴ ČMEJRKOVÁ, Světlá, HOFFMANNOVÁ, Jana, eds. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011, s. 67–69.

2.3 Zvukové záznamy

V této části práce bych se ráda vyjádřila k samotným získaným zvukovým materiálům a okolnostem jejich vzniku.

Jak jsem již avizovala, nahrávky byly pořizovány dvěma způsoby. V prvním případě jsem respondentku nahrála osobně, avšak tuto možnost mi umožnily pouze dvě dívky. Ve druhém případě pořídila mluvčí nahrávku sama a pouze mi ji posléze zaslala, přičemž této varianty využily zbývající tři dívky. K tomuto druhému způsobu jsem byla nucena přistoupit z časových důvodů, kdy bylo těžké domluvit společný termín, a někdy i z osobních důvodů respondentek, kdy jim nebyla příjemná situace, aby mluvily samy před někým jiným.

Nahrávky jsem se rozhodla pořídit ve formě monologů, u nichž byla z mojí strany jednodušší orientace v mluvčích, a následně také ve fonetickém přepisu. Každá z respondentek pak alespoň měla dostatečný prostor pro vyjádření se, který by jí nemusel být v dialogu umožněn.

Respondentky přistoupily na můj požadavek hovořit 12 minut, ovšem ne všechny tento dohodnutý čas dodržely. U některých mluvčích nastala situace, kdy již nebyly schopny dále pokračovat, a proto bylo nahrávání ukončeno. Vyskytly se ale také takové případy, kdy se respondentky rozmluvily a poskytly zvukového materiálu více, než bylo požadováno. To se týkalo hlavně těch mluvčích, které nahrávky pořizovaly samy. Avšak výrazně se délkou odlišuje pouze jedna nahrávka, což jsem nakonec neshledala jako nedostatek, ale jako více materiálu pro následnou analýzu.

2.4 Fonetické přepisy

V této podkapitole bych se chtěla věnovat fonetickým přepisům, které vznikly na základě získaného zvukového materiálu, především tedy zásadám fonetické transkripce, podle kterých byly přepisy utvořeny.

Fonetická transkripce je podle Marie Krčmové „... zápis pomocí opticky vnímatelných značek, při němž by byl vztah značka - hláska, ev. jiný zvukový prvek, jednoznačný.“²⁵ Při tvoření fonetických prepisů jsem vycházela ze zásad a pravidel, která jsou dostupná na webových stránkách PhDr. Petra Pořízky, Ph.D.

V rovině suprasegmentální jsou užívány tyto symboly:

- ŋ - velární n, ve skupinách n+k, n+g;
- m̥ - labiodentální m, ve skupinách m+f, m+v;
- ʃ̥ - neznělé ř, pokud je před pauzou nebo vedle neznělého konsonantu;
- ? - ráz, před vokálem na začátku slova;
- x - neznělé ch, před neznělým konsonantem;
- ɣ - znělé ch, před znělým párovým konsonantem;
- ʒ - znělé c, při znělostní asimilaci k následující znělé souhlásce;
- ʒ̥ - znělé č, užití jako znělé c;
- ɥ - užití u dvojhlásek;
- l̥ - slabikotvorné l, supluje funkci vokálu tvořit jádro slabiky;
- r̥ - slabikotvorné r, užití jako slabikotvorné l;

Značení dalších jevů:

- dvojtečka - emfáze;
- @ - hezitace, podle délky mohou být dva až tři;
- --- - nesrozumitelnost úseku;
- / - pauza, podle délky mohou být dva až tři;
- ↑→↓ - intonace;
- ☺ - smích;
- + - při elizi hlásek či hláskových skupin.²⁶

²⁵ KRČMOVÁ, Marie. Fonetika a fonologie. *Fonetika a fonologie* [online]. 2008. [cit. 17. 6. 2016]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/index.html>

²⁶ POŘÍZKA, Petr. Pravidla přepisu a pokyny. *Fonetika, fonologie, ortoepie* [online]. © 2008+ Petr Pořízka. [cit. 17. 6. 2016]. Dostupné z: <http://fon.webnode.cz/seminarni-projekt/>

3 Severovýchodočeská nářeční podskupina

Nářeční skupina česká v užším smyslu se vyděluje na čtyři podskupiny: severovýchodočeská, středočeská, jihozápadočeská a českomoravská. Severovýchodočeská nářečí se dále člení na typy podkrkonošský, podještědský, náchodský a východolitomyšlský – petácký.²⁷ Je zřejmé, že obec Osík se svou lokalitou řadí k typu východolitomyšlskému a spadá tak do nářeční podskupiny severovýchodočeské. V této kapitole bych chtěla na úvod sdělit znaky celé nářeční skupiny české v užším smyslu, poté je doplnit charakteristikou severovýchodočeské nářeční podskupiny a na závěr uvést některé odlišnosti v jednotlivých typech, které pod tuto podskupinu spadají.

3.1 Nářeční skupina česká v užším smyslu

Do českých nářečí v užším smyslu spadá celé území Čech, kde se běžně mluví tzv. obecnou češtinou. Avšak mezi jejími čtyřmi podskupinami (viz odstavec výše) můžeme najít několik jazykových rozdílů.²⁸ Na tomto místě bych však chtěla uvést ty znaky, které mají společné. Podle *Českého jazykového atlasu* patří mezi základní tyto:

- splnutí y s i: *vihod'ili*;
- provedení přehlásek 'a > (ě >) e (koncovka nominativu sg. *pšence*, genitivu sg. *misijonáře*), 'u > i (akuz. sg. *itrňici*);
- existence diftongů *ej* a *ou*: *zbejvá, novej, cejtíme, pachtovanou louku*;
- úžení *é > í*: *mlíko, dlouhí poleno*;
- protetické *v*: *vobjed, von voral*;
- progresivní asimilace znělosti ve skupině *sh*: *schrabat, schořet*;

²⁷ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 220

²⁸ Česká nářečí a jejich specifika. *Jazyky.Studium.Práce: magazín o jazykovém vzdělávání, studiu, překladech, tlumočení a práci v zahraničí* [online]. © 2005–2017 [cit. 1. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.jazyky.com/ceska-nareci-a-jejich-specifika/>

- znělá výslovnost koncového *ch* před znělou souhláskou: *třech hod'in, takovejch devjet, bich bil*;
- změna *šč > št*: *štetki*;
- změna skupiny *-nsk-* > *-nck-*: *konckí, žencká*;
- koncovka nom. pl. živ. m. *-ove*: *přetkove, ptáčkove, Chodove*;
- koncovka *-ma* v instr. pl. všech deklinačních typů: *buřtama, hrápkama, itrňícema*;
- nerozlišování životnosti v nom. pl. adj. a zájmen: *vzd'elaní bohatí lid'i, naše přetkove, ti řezňici* (stejně jako *starí hrnce, ti konckí knedlíki*);
- tvar *jí* v akuz. sg. zájmena *ona*: *já sem si jí bral*;
- nenáležitě životné tvary v pl. zájmen *on, ona, ono*: *voňi ti houslički*;
- příč. min. sg. m. bez koncového *-l*: *řek, přitáh*;
- vynechávání pomocného slovesa v 1. os. min. času: *já šla, já bila na fúře*.²⁹

3.2 Jazyková charakteristika severovýchodočeských nářečí

Do severovýchodočeské nářeční podskupiny můžeme zařadit území Boleslavska, Chrudimska a Hradecka až po okrajové části Semilsko, Náchodsko, Rychnovsko a Litomyšlsko.³⁰ Podle *Nástinu české dialektologie* od Jaromíra Běliče se „... zvláštní znaky poměrně nejpevněji drží a nejvíce jsou nakupeny při okrajích starého osídlení.“³¹ Je zde také možný vliv z okolních regionů, které již spadají do jiné podskupiny českých nářečí v užším smyslu.

²⁹ Kritéria byla přebrána z: BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas: dodatky*. Praha: Academia, 2011, s. 344

³⁰ Česká nářečí a jejich specifika. *Jazyky.Studium.Práce: magazín o jazykovém vzdělávání, studiu, překladech, tlumočení a práci v zahraničí* [online]. © 2005–2017 [cit. 1. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.jazyky.com/ceska-nareci-a-jejich-specifika/>

³¹ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 230

3.2.1 Společné znaky

Český jazykový atlas uvádí pro všechny typy této podskupiny tyto typické rysy:

- výslovnost hlásky *v* jako *ʋ* na konci zavřených slabik nebo *w* v pozici intervokalicke: *zaʋřela, taková rána obroʋská, wožeňil se*;
- zjednodušení skupiny *hř* > *ř*: *říbeček*;
- koncovka *-ej* < *-í* v instr. sg. f. měkkého sklonění: *perleťej vikládaná*;
- u sloves 4. a 5. třídy koncovky 3. os. pl. prez. *-ej* a *-aj*: *uwidej, říkaj*;
- neasimilovaná předložka *s* v pozici před jedinečnými souhláskami a před *v*: *s manželkou, s rachotem, s vozem*.³²

Tyto znaky bych ještě doplnila těmi, které se nacházejí v *Nástinu české dialektologie*:

- koncovka dat., lok. sg. živ. m. podst. jmen v podobě *-oj*: *bratroj ...*;
- v 2. os. sg. slovesa „být“ ve funkci spony tvar *seš*, jako osobní morfém v složených formách min. času však *-s*: *dals mu to*;
- v slovesných tvarech 3. os. pl. sestava koncovek *-ou, -ej, -aj*: *nesou, kupujou, prosej, umňej, volaj*.³³

3.2.2 Oblastní rozdíly

V *Českém jazykovém atlase* jsou dále uvedeny znaky, které se vyskytují různě po této nářeční oblasti, či ji místy přesahují:

- krácení samohlásek *í, ú* v slovtvorných příponách a v koncovkách: *četňik, na svi visvobozeňi, hovořime, k javorum*;
- dloužení samohlásek *e, o* v přízvučné slabice: *vjěřila, stóji, hōřelo*;

³² Kritéria byla přebrána z: BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas: dodatky*. Praha: Academia, 2011, s. 344–345

³³ Kritéria byla přebrána z: BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 230

- znělá výslovnost koncových souhlásek doprovázená polosamohláskou: *Židə, užə nebil*;
- asimilace souhláskových skupin *dn > nn > n a dň > ňň > ň*: *jennou, nan náma, žánej, souseňni, woň nákejch židu*;
- znělostní asimilace typu *zas mňel, pes nežere, u nás ve ŷsi*;
- tvar nom. pl. ve funkci akuz. živ. m.: *poslal sem kluci, mňela pacholci*;
- koncovka *-em* v instr. sg. živ. m. končících na *-a*: *s tátem*;
- u tvrdého adjektivního sklonění a u sklonění rodových zájmen v gen., dat. lok. sg. f. koncovka *-í (> -i)*: *modlitemna českoslovencki církve, k Machowi skále, f ti hromadě*;
- tvar *mně* v dat. os. zájmena *já*: *voňi mňe to řeknou, bilo mňe to jedno*;
- zánik předložky *v*: *tadi Bistrím*.³⁴

3.2.3 Typy podještědský a podkrkonošský

Dle Běličova *Nástinu české dialektologie* se tyto dva typy vymezují územím Českého Dubu, Semil, Jilemnice a Nové Paky. Mimo společných znaků s ostatními oblastmi severovýchodočeských nářečí se zde projevuje např.:

- zachování zbytků *l* nebo hojnější stopy po něm (*l > ŷ > v*);
- změna *dl > ll (> l)*: *sellák, žrállo ...*;
- změna *ej* za *y < í* v adjektivech: *psej, husej, kozej ...*;
- infinitiv končí na *-t'*: *brát', prosit' ...*³⁵

Pouze v Podještědí se poté vyskytují:

- tvary *tebe, sebe* také v dat. a lok. sg.;
- tvary instr. sg. m. a n. (*t'im, fšim, ňim ...*) také v lok.;

³⁴ Kritéria byla přebrána z: BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas: dodatky*. Praha: Academia, 2011, s. 345

³⁵ Kritéria byla přebrána z: BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 232

- podoby přičestí trpného a podstatného jména slovesného *koupjenej, připravjenej, trápjeňí*;
- u slovesa „být“ vedle tvaru *su* také *seme, sete*.³⁶

Jen v Podkrkonoší se poté objevují tyto jevy:

- zbytky výslovnosti *ɹ, ʃ* s průvodním samohláskovým prvkem nebo jako skupina *er, el*: *h^ɹ(d)lička, deržat/deržet, pelnej ...*;
- zbytky dřívějšího *y* (*y > e*); *byl bych / bel bech*;
- rozdíl mezi nom. a akuz. pl. živ. m. podst. jmen: *páni X páni*;
- v dat. a lok. pl. typu *kost/kost'* existují koncovky *-em, -ech*: *bolestem, bolestech*;
- odlišení tvaru nom. pl. živ. m. od tvaru neživ., f., n.: *hescí, mladí ...*³⁷

3.2.4 Typ náhodský

Náhodský typ svou působností zasahuje až na polské Kladsko a představuje ho zejména jeden rys:

- stejný tvar gen. pl. všech rodů: *krávouch, brázdouch, městouch ...*³⁸

3.2.5 Typ petácký (východolitomyšlský)

Tento typ se objevuje především na východ od města Litomyšle. Název dostal podle výslovnosti *pet* místo *pět*. Důležité jsou u něj především tyto znaky:

- ztráta jotace po retnicích před bývalým *ě*: *pekná, bežet, mesto, veřit ...*;
- dnes neživá změna hlásek *p', b', m'* za *t, d, n*.³⁹

³⁶ Kritéria byla přebrána z: BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 232

³⁷ Tamtéž, s. 232–233

³⁸ Tamtéž, s. 233

³⁹ Tamtéž, s. 233

4 Fonologické změny

„Fonologie se naproti tomu věnuje studiu systémových akustických jednotek jazyka z hlediska jejich funkce.“⁴⁰ V této kapitole se budeme věnovat hláskovým změnám, které byly přítomné v mluvě respondentek. Uvedené jevy byly vybrány na základě jejich četnosti ve zvukových záznamech a náležitosti ke zvolené nářeční oblasti, tudíž je možné objevit v promluvách respondentek také některé další odchylky, jejichž výskyt však nemusí být tak vysoký. Příklady doplňující analýzu jsou z fonetických transkripcí, které vznikly na základě mluvených záznamů. Ke každému jevu je také přidána tabulka, která znázorňuje frekvenci jeho výskytu v promluvách.

4.1 Protetické *v*

U této hláskové změny bylo zaznamenáno celkově 195 míst, kde se mohlo protetické *v* případně vyskytnout. Spisovná varianta byla nalezena u 114 případů, což tvoří 58 % výskytu. Odchylka se tedy projevila pouze u 81 slov, což je pouze 42 %. Celkově tedy převažovalo užití bez hláskové změny, ovšem nebylo tomu tak u všech respondentek. Některé volily spíše druhou možnost a spisovnou formu využily pouze v menším množství.

Stejný poměr, jako tvoří celkový výskyt změny, byl zachován u Mluvčí 1, Mluvčí 4 a u Mluvčí 5. U Mluvčí 1 bylo u najitých 32 slov protetické *v* pouze v 11 případech, např.: *ṽopšlehla*, *ṽodbíhat*, *ṽon*. V mluvě Mluvčí 4 bylo z 34 možných výskytů nalezeno dokonce pouze jedno slovo s hláskovou změnou, a to pronomen *ṽono*. V promluvě Mluvčí 5 bylo objeveno 43 nálezů, přičemž odchylku použila pouze u 17 z nich, např.: *ṽotevřeli*, *ṽoknem*, *ṽoči*. U zbylých respondentek byl poměr užití tohoto jevu obrácený. Nejvíce se to projevilo u Mluvčí 2, u které se spisovná varianta uplatnila u 10 výrazů, přičemž v projevu

⁴⁰ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2011, s. 116

bylo 36 možných míst. U Mluvčí 3 bylo zaznamenáno 40 možných výskytů protetického *v*, přičemž bylo najito u 26 slov, např.: *voblíkla*, *votočit*.

Všechny respondentky, které v mluvě užily v různých obměnách numeralia *osm* a *osmdesát*, je vyslovily bez protetického *v*. Např.:

- Mluvčí 2: *?o púl ?osmí večer*,
- Mluvčí 4: *?osumdesát sedum ?osumdesát devjet*,
- Mluvčí 5: *bilo nás na to asi ?osum*.

Z uvedených ukázek je vidět patrně také důvod takové výslovnosti, a to kladení důrazu na počátek zmíněných numeralií. Tento jev byl v promluvách většinou i dobře slyšitelný a můžeme ho najít také u ostatních respondentek (viz fonetické přepisy).

Zajímavé mi přišlo pozorování užití téhož slova dvěma způsoby - se změnou a následně bez ní. Někdy byla taková dvojice výrazů zaznamenána v nepříliš velké vzdálenosti, což je nejlépe vidět v promluvě Mluvčí 1, která vyslovila dvakrát substantivum *obor*, a to relativně blízko u sebe, ale pokaždé s jinou výslovností.

Ukázka z mluvy Mluvčí 1:

*protože f praze se mně strašně líbí víc voború sintéza léčif víroba léčif a → @
maj+ tam i ?analízu léčif ale asi si viberu v+ ví+ vírobu léčif protože je to
nejvíce kapacitní → / vla: + vlastně ?obor ↓ /*

V této ukázce mě především zaujal fakt, že protetické *v* bylo užito v místě, kde předcházející slovo končilo na konsonant, ovšem u druhé možnosti, tedy u slova zakončeného na vokál, tato změna nenastala. Předpokládala bych, že bude tato odchylka nalezena spíše naopak, aby usnadnila výslovnost dvou po sobě jdoucích vokálů. Případně, aby byla užita v obou zmíněných případech. Při poslechu nahrávky je však u druhého nalezeného substantiva *obor* zřetelně slyšitelný ráz na jeho počátku a také soustředění na výslovnost slova, a proto nejspíše hlásková změna použita nebyla.

Co se týče výskytu změny dle slovních druhů, nejčastěji se protetické v přidávalo k pronominům, poté k prepozicím a adverbium, např.: von, vo, vopravdu atd. Jak již bylo zmíněno, ani jednou nebyla hláska přidána k numeraliím a pouze ve třech případech byla nalezena u adjektiv, např.: vobrovská.

protetické v	Celkem případů	užití		neužití	
		81	42 %	114	58 %
	195				

Ukázka z mluvy Mluvčí 2:

*gdiš bude teda ten valentín že voňi si tam voslavvej ten valentín že jo tak +sme
s toho s jírou nejdříf bili takoví jako že vopravdu toho valentína neslavíme*

4.2 Elize hlásky j

Tato hlásková změna byla v promluvách respondentek nejrozšířenější a objevila se bez výjimky u všech. Celkový možný počet míst projevu redukce byl 502, přičemž elize byla provedena bez výjimky u všech z nich. Ani u jedné respondentky tedy nebyl nalezen případ se spisovnou variantou v některé pozici slova, tudíž je zde výskyt odchylky 100%.

Elize hlásky *j* byla zaznamenána jak na začátku slova, tak také v jeho základu. Co se týče výskytu na počátku, tak ten tvoří 470 výrazů z celkového možného počtu objevení redukce, tedy 93,6 %. V základu poté byla elize nalezena u 32 slov, tudíž u 6,4 % možných míst.

U všech respondentek převažuje elize hlásky *j* na počátku slova, což bylo často způsobeno hojným užitím verba *být* ve tvaru *+sem*. V promluvě Mluvčí 1 bylo nalezeno dohromady 45 případů redukce. Z nich bylo 41 objeveno s vypuštěním hlásky na počátku, což tvoří 91 %, např.: *+de*. Zbylé 4 nálezy, tedy 9 %, měly poté změnu v základu slova, např.: *pří +mački*.

U Mluvčí 2 bylo zaznamenáno 69 výrazů, přičemž u 61 z nich, které tak tvoří 88 %, byla elize hlásky na začátku, např.: *+menuje se*. V základu poté redukce proběhla u 8 slov, které činí 12 %, např.: *pu + čít*.

V projevu Mluvčí 3 bylo objeveno 114 případů této změny. Ta byla nalezena na počátku u 107 z nich, tedy u 94 %, např.: *+sou*. U zbývajících 7 nálezu, což je 6 %, byla odchylka najita v základu, např.: *iň + ekci*.

V mluvě Mluvčí 4 se redukce projevila pouze na počátku slova, kde tedy byla 100%. Celkem bylo najito 39 výrazů, např.: *+méno*, což je úplně nejmenší nalezený počet mezi všemi respondentkami. Ten byl nejspíše zapříčiněn zvoleným tématem, kdy se respondentka nevyjadřovala pouze ke svým zážitkům, tudíž u ní nebylo tak často užito verbum *být*, kde probíhala změna nejčastěji.

U Mluvčí 5 byl naopak objeven největší počet případů s elizí hlásky. Tuto skutečnost bych opět přisoudila především volbě tématu, kdy respondentka hovořila o svém dosavadním studiu, a tak byl u ní výskyt verba *být* vyšší, než např. u Mluvčí 4. Dohromady zde bylo nalezeno 235 slov, přičemž na začátku proběhla odchylka u 222 z nich, tedy u 94 %, např.: *+d'i*. U zbylých 13 případů, které tvoří 6 %, byl jev zaznamenán v základu, např.: *ví + deš*.

Jak již bylo avizováno, nejčastěji se vyskytovala elize hlásky *j* u verba *být*, a to u tvarů *+sem* a *+sme*, které dohromady představují 80 % veškerého výskytu této změny. Celkově se redukce hlásky nejvíce projevila především u verb, a to jak na jejich počátku, tak i v základu, např.: *+dou*, *+dem +*, *pří + de*, *od + ižd'ela*, *+menovalo* aj. Hojně se také objevovalo adverbium *ještě* ve své elidované podobě *+eš'ě*, které tvoří 6,8 % všech nalezených slov. Z nalezených substantiv bych uvedla např.: *ří + na*.

	celkem případů	provedení elize		neprovedení elize	
počátek slova	470	470	100 %	0	0 %
základ slova	32	32	100 %	0	0 %
celkem	502	501	100 %	0	0 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 5:

*p + ostě +sem se přihlásila na: stáž do německa do @ korbaxu gde +sme teda
měli bej + tři tejdni a pracovat tam tam +sme od +ížd'eli něgdi → / první nebo
druhej tejden v září vraceli +sme se něgdi na začátku ří+na ↓ //*

4.3 Úžení *é > í*

Tento fonologický jev byl druhou nejrozšířenější odchylkou v projevech respondentek. Celkově se tato změna vyskytla v promluvách u 265 slov. Úžení poté proběhlo u většiny z nich, přesněji u 231 případů, které tedy tvoří 87 % výskytu. Spisovná forma se pak projevila pouze u 34 výrazů, což je jen 13% uplatnění normy.

Hlásková změna byla zachycena u slov na třech místech, a to v jejich základu, v absolutním konci a v intersegmentu u těch výrazů, které měly adjektivní flexi. V základu mohlo dojít k úžení celkem u 6 slov, tedy u 2,3 % možného výskytu odchylky. Ta se objevila u 5 z nich, tedy u 83 %. Spisovná forma byla nalezena jen u jednoho případu, který tak činí 17 % výskytu změny v této části. V absolutním konci slova se změna mohla projevit u 210 výrazů, neboli u 79,2 %. Z nich bylo 192 zaznamenáno s odchylkou, to znamená 91,5 %. Spisovná varianta byla pouze u 18 slov, tedy u 8,5 %. Co se týče tohoto jevu v intersegmentu, zde bylo možných míst projevu úžení celkem 49, tedy 18,5 %. Změna poté proběhla u 34 případů, což činí 69 %, bez odchylky v tomto místě bylo nalezeno 15 slov, která tak tvoří 31 % výskytu v této pozici.

Tento celkový poměr, kdy převažovala odchylka nad spisovnou normou, byl shodný s nálezy u většiny respondentek. U Mluvčí 1 nebyl nalezen ani jeden výraz s možným výskytem změny v základu slova. Co se týče jevu v absolutním konci, tak z celkových 28 případů použila spisovnou variantu jen u třech, např.: *?organické* → @ kon+ konstituční ?izomerňí → @ že jo substituce. V intersegmentu nebyla odchylka užita pouze u 2 výrazů z celkových 6, např.:

předmět → / *při kterém*. Celkově tedy v mluvě této respondentky proběhlo úžení v 85,3 %.

V promluvě Mluvčí 2 byla změna nalezena ve všech možných pozicích slova. Z celkových 54 slov se ani v jednom případě neobjevila spisovná forma, tudíž se zde tento jev uplatnil na 100 %. V základu byly najity jenom 2 případy, např.: *zavíst*. Nejvíce se odchylka uplatnila v absolutním konci, kde bylo dohromady 42 nálezů, např.: *klasický dřevěný stoli*. V intersegmentu se pak úžení projevilo v 10 výrazech, např.: *pejska skvjelího*.

Stejně uplatnění měla změna také v mluvě Mluvčí 3, kde byl její výskyt opět 100% a nebyl nalezen ani jeden případ podle spisovné normy. Z celkových 45 výrazů jich bylo v absolutním konci slova objeveno 36, např.: *každí ráno*, *hrozní horečki*. Také u této respondentky byla najita pouze 2 slova s úžením v základu, např.: *voblíkla*. Zbylých 10 případů bylo poté umístěno v intersegmentu, např.: *dvacátího druhího*.

V promluvě Mluvčí 5 už pak byla užita spisovná varianta, i když pouze ojedinele. V základu slova se projevila pouze odchylka, a to u výrazu *nejmíň*. V absolutním konci poté bylo celkem 75 nálezů, ovšem 2 z nich byly vysloveny podle spisovné normy: *pedagogické* → / *škole, základi hlasové víxovi*. Dalších 11 případů pak bylo nalezeno v intersegmentu, přičemž u všech bylo užito úžení, např.: *dvacátího kvjetna, něco takovího*. Celkově se tedy u této respondentky projevila tato změna v 97,7 %.

Výjimku mezi všemi respondentkami tvořila Mluvčí 4. U té jediné byly nalezeny případy podle spisovné normy ve všech možných místech slova. V intersegmentu bylo dokonce více spisovných výrazů, než těch s odchylkou. Z celkových 15 slov neproběhlo úžení pouze u 13 z nich, přičemž se vždy jednalo o numeralia např.: *na třináctém a čtrnáctém místě*. Velký výskyt spisovné formy byl také v absolutním konci, ovšem zde již nepatrně převažovala hlásková změna. Spisovně tak bylo vysloveno 13 výrazů z možných 29, např.: *s té slavné skupini, f*

klasické hospođe. Co se týče základu slova, zde byl objeven pouze jeden nález, který však úžení neobsahoval: *kolépká*. V promluvě této respondentky tudíž byla zjištěna nepatrná převaha spisovné normy, jelikož odchylka zde byla pouze 40%.

Bez rozdílu v umístění ve slově se úžení *é* v *í* u respondentek nejčastěji projevovalo u adjektiv a pronomín, např.: *po dlouhí době, co je tadí ?eště novího, jes+i to neňí nějakí divní, f tí ledviňe*. Méně častý byl poté výskyt změny u substantiv, numeralí či verb.

	celkem případů	užití <i>í</i>		užití <i>é</i>	
základ slova	6	5	83 %	1	17 %
absolutní konec	210	192	91,5 %	18	8,5 %
intersegment	49	34	69 %	15	31 %
celkem	265	231	87 %	34	13 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 4:

je to jako hodně malí ?ale je to takovej studenkej klup → / je to tam za mnohem nebo mnohem + sou tam příznivější ceni než třeba f klasické hospođe tadí f pardubicíx je to teda ?otevření jenom do pólnoci ↓ /

4.4 Změna *í* (*y*) > *ej*

V promluvách respondentek bylo nalezeno celkem 176 míst, kde se mohla tato hlásková změna vyskytnout. Z tohoto celkového počtu se nakonec objevila u 144 výrazů, z čehož vyplývá 82% užití odchylky. Spisovná forma se poté projevila u zbylých 32 případů, které tak tvoří 18 % z celého výskytu.

Stejně jako předchozí jev, byl i tento zaznamenán v základu slova, v jeho absolutním konci a v intersegmentu u těch slov, kde byla adjektivní flexe. V základu bylo nalezeno 61 možných míst projevu odchylky, což činí 35 %

celkového výskytu. Z toho byla změna objevena u 47 výrazů, tedy u 77 %. Spisovná varianta byla poté užita u zbylých 14, které tak tvoří 23 % výskytu v této pozici. V absolutním konci slova se tento jev mohl projevit u 99 slov, neboli u 56 %. Nalezen byl u 87 z nich, tedy u 88 %. Spisovná forma se pak uplatnila u 12 případů, což činí 12 % případného nalezení v tomto místě. Co se týče projevu změny v intersegmentu, zde bylo objeveno pouze 16 možných výrazů, neboli jen 9 % celkového výskytu. Odchylka se poté projevila u 10 z nich, tedy u 62,5 %. Následujících 6 slov bylo zaznamenáno podle spisovné normy a tvořilo 37,5 % možného nálezu v tomto místě.

Skoro u všech respondentek byl opět zachován celkový poměr výskytu odchylky v promluvách. V mluvě Mluvčí 1 se objevila ve všech možných místech svého uplatnění, ovšem v několika případech měla spisovnou formu. V základu se projevila u 2 případů z celkových 6, např.: *vimíšlim*. V absolutním konci bylo všech 11 slov nalezeno s hláskovou změnou, např.: *drsnej*. Nepatrnou převahu měla spisovnost v intersegmentu, kde se vyskytla u 3 výrazů z možných 5, např.: *dost stejníx předmětů*. U Mluvčí 1 se tedy změna uplatnila na 77%.

V promluvě Mluvčí 2 nebyla spisovná forma nalezena skoro vůbec. V základu slova bylo všech 11 nálezů s odchylkou, např.: *tejden*. Tento stav zůstal zachován také v absolutním konci, kde bylo objeveno dohromady 19 případů, např.: *protivnej*. V intersegmentu bylo poté najito 6 výrazů, ovšem jeden z nich byl vysloven podle spisovné normy: *všex ?oseckíx žen*. Projevení odchylky tak bylo u Mluvčí 2 97%.

U Mluvčí 3 došlo opět k nepatrnému výskytu spisovnosti, a to v základu, kde se objevila u 4 slov z celkových 13, např.: *díxáňí*. V absolutním konci bylo poté nalezeno 26 výrazů, přičemž všechny byly s odchylkou, např.: *volnej*. Obdobně tomu bylo také v intersegmentu, kde byly zaznamenány pouze 2 případy, přičemž hlásková změna se projevila u obou, např.: *s takovejma*. Jev byl tedy v mluvě Mluvčí 3 90%. V jejím projevu mě však ještě zaujalo použití stejného slova v obou možných variantách. Jedná se o substantivum *dýchání* a

respondentka ho užila v relativně krátké blízkosti, i když byla o něco větší, než v případě Mluvčí 1 u protetického *v* (viz podkapitola Protetické *v*). Z tohoto důvodu zde není uvedena celá ukázka textu, jako tomu bylo u výše zmíněné změny, ovšem pouze kratší výňatky.

Ukázka z mluvy Mluvčí 3:

1) *mně se prostě přes víkent hrozně zhoršilo to díxání*

2) *že mě pošle na ?internu k + uli tomu deixání*

Při hledání příčiny tohoto jevu mi byl nápomocen fonetický přepis a nahrávka promluvy Mluvčí 3. Z nich jsem vyvodila závěr, že v prvním případě respondentka kladla vyšší důraz na vyslovované substantivum, kdy chtěla nejspíše zdůraznit nový problém v jejím zdravotním stavu, tudíž se pravděpodobně více soustředila na výslovnost. Ovšem v případě druhém již není snaha o zdůraznění tak velká, spíše už jde o pouhé konstatování.

V mluvě Mluvčí 5 se změna projevila pouze v základu slova a v jeho absolutním konci. V základu bylo nalezeno celkem 27 výrazů, přičemž jich bylo 5 zaznamenáno se spisovnou formou, např.: *víleti*. V absolutním konci se pak již spisovnost nevyskytla ani jednou a odchylka byla přítomna u všech 20 najitých případů, např.: *stejneĵ*. U Mluvčí 5 měl tedy jev 89% uplatnění.

Co se týče Mluvčí 4, tak v její promluvě byl poměr výskytu změny obrácený a převažovala u ní spisovná norma. Z celkových 4 nálezů v základu slova byly spisovné dokonce 3, např.: *víkent*. V absolutním konci bylo poté objeveno dohromady 23 výrazů, přičemž bez odchylky jich bylo zaznamenáno 12, např.: *velkĵ časovĵ posun*. Z 3 případů nalezených v intersegmentu měly spisovnou formu dva, např.: *s ňek + erĵma*. V mluvě Mluvčí 4 se tedy zkoumaný jev projevil pouze na 43 %.

Frekvence užití změny vokálu *i* (*y*) v diftong *ej* ve slovních druzích se mění podle místa užití. V základu slova se změna objevila hlavně u substantiv a u verb, např.: *v mejtĵ, pŕemeĵšlela*. Co se poté týče projevu jevu v absolutním konci

a v intersegmentu, tak zde bylo nejvíce nálezů u adjektiv a pronomin, např.: *hodnej, ktorej, anglickejx, připravenejx*.

	celkem případů	užití <i>ej</i>		užití <i>i (ý)</i>	
základ slova	61	47	77 %	14	23 %
absolutní konec	99	87	88 %	12	12 %
intersegment	16	10	62,5 %	6	37,5 %
celkem	176	144	82 %	32	18 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 5:

do @ korbaxu gde +sme teda měli bej+ tři tejdni a pracovat tam tam +sme od + ížděli ňegdi → / první nebo druhej tejden v září

Ukázka z mluvy Mluvčí 3:

to bil takovej prostě namaxrovanej típek sice strašně heskej takovej mladej jo ale fakt úplně takovej ?arogantní

4.5 Kvantita vokálů

Kvantita vokálů se v mluvě respondentek projevovала především jejich krácením. U některých tvarů verb bylo zaznamenáno také z důvodu elize hlásky *j* v základu slova, čímž se změnila kvantita předcházejícího vokálu. Tato redukce poté vedla také k případnému dloužení, které se v promluvách většiny respondentek v jiné podobě neprojevovало. U této hláskové změny jsem se zaměřila především na její výskyt v jednotlivých slovních druzích, nikoli na poměr spisovnosti a odchylky, jako je tomu u ostatních zkoumaných jevů, což je také patrné z uvedených souhrnných tabulek.

4.5.1 Krácení vokálů

Ve všech promluvách bylo dohromady nalezeno celkem 175 případů krácení vokálů. Nejvíce, 125, jich bylo objeveno u verb, které tak tvoří 71 % veškerého výskytu. Dále bylo 23 výrazů najito u pronomin, což činí 13 % možného nalezení. Zbýlých 27 slov, tedy 16 %, patří mezi substantiva, adjektiva, numeralia, adverbia a prepozice.

Krácení bylo přítomno v mluvě všech pěti respondentek. U Mluvčí 1 bylo nalezeno celkem 33 výrazů, přičemž největší výskyt byl u verb, kam jich spadalo 22, např.: *nerozumím*, *zatopím*, a u pronomin, kde jich bylo 7, např.: *s tím mim*. Výjimečně se odchylka projevila u zbylých ohebných slovních druhů. Změna zde byla také nalezena po elizi hlásky *j*, např.: *pu + du*. Všechna slova s krácenými vokály, která se u ní objevila, nebyla ani jednou nalezena ve spisovné variantě.

V mluvě Mluvčí 2 bylo najito dohromady 47 slov s tímto jevem, což je největší počet mezi respondentkami. Opět jich nejvíce, tedy 36, patřilo k verbům, např.: *neďívím*, *nevím*, u některých se změna kvantity objevila také z důvodu redukce hlásky *j*, např.: *pu + de*. Dále se tento jev uplatnil v několika pronominech, např.: *s ňím*, nebo u propria *honzikoj*. Ani zde však nebyly nalezeny spisovné ekvivalenty zkrácených tvarů.

U Mluvčí 3 bylo objeveno celkem 25 případů krácení vokálů, tudíž zde byl výskyt jevu nejnižší. Nejvíce se změna projevila především u verb, kde bylo najito 15 výrazů, např.: *ležím*, *řikala*, a poté u pronomin, kde jich bylo nalezeno 6, např.: *s tím*, *s čím*. Zbylé výrazy patřily mezi adjektiva, adverbia a prepozice. Také tato respondentka nevyslovila žádné z nalezených slov bez změny kvantity.

V projevu Mluvčí 4 je krácení obdobné jako v předchozích případech. Z celkových 28 nálezů jich bylo 20 objeveno u verb, např.: *mit*, *nemusím*, a další 4 byly nalezeny u pronomin, např.: *ve kterim*, *s ňikim*. Zbylé výrazy byly po dvou najity u adjektiv a numeralií. V záznamu této respondentky se vyskytlo také jedno slovo, které bylo vysloveno podle spisovné normy, tedy bez krácení vokálu, a to

verbum *říkávalo*. Mluvčí 4 ho užila dokonce 2x a v obou případech bylo vysloveno se správnou délkou. Ovšem jinak se v její promluvě spisovná varianta k najitým případům také nenašla.

V promluvě Mluvčí 5 bylo nalezeno dohromady 43 výrazů, přičemž největší počet byl opět zaznamenán u verb, a to 32 slov, např.: *přestoupim, říkála*. U této respondentky byl poté větší výskyt ještě u adjektiv, kde bylo 6 nálezů, např.: *na kulturším, na celim*. Krácení vokálů se pak uplatnilo ještě u několika pronomin či numeralií, např.: *s tím, prvším*. V její mluvě nebyl opět nikde nalezen spisovný protějšek ke zkráceným výrazům.

	Celkem případů	Mluvčí 1		Mluvčí 2		Mluvčí 3	
Substantiva	5	2	40 %	3	60 %	0	0 %
Adjektiva	11	1	9 %	1	9 %	1	9 %
Pronomina	23	7	30 %	4	17 %	6	26 %
Numeralia	4	1	25 %	0	0 %	0	0 %
Verba	125	22	18 %	36	29 %	15	12 %
Adverbia	4	0	0 %	1	25 %	1	25 %
Prepozice	4	0	0 %	2	50 %	2	50 %
Celkem	176	33	19 %	47	27 %	25	14 %

	Mluvčí 4		Mluvčí 5	
Substantiva	0	0 %	0	0 %
Adjektiva	2	18 %	6	55 %
Pronomina	4	18 %	2	9 %
Numeralia	2	50 %	1	25 %
Verba	20	16 %	32	24 %
Adverbia	0	0 %	2	50 %
Prepozice	0	0 %	0	0 %
Celkem	28	16 %	43	24 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 1:

*tak nevim jes + i vůbec xci abi něgdo jezďil ↓ / ale to ň + ák jako přětrpim no ↓ /
/ no a: tak vlastně @ s tim mim garantem*

4.5.2 Dloužení vokálů

Jak již bylo avizováno, dloužení vokálů se projevovalo velmi zřídka. Celkem bylo nalezeno pouze 16 výrazů. Nejvíce jich bylo mezi substantivy, kterých bylo najito 8, což činí 50 %, a verby, kterých bylo 7 a tvoří tak 44 %. Zbýlých 6 % výskytu poté náleží jednomu nalezenému adjektivu. U této změny kvantity se jednalo především o případy, kde proběhla elize hlásky *j* a následně se změnila délka předcházejícího vokálu, ostatní dloužené výrazy byly pouze ojedinělé.

Tento jev se neobjevil pouze v mluvě Mluvčí 4, u ostatních respondentek byl zaznamenán vždy alespoň jednou. Kromě Mluvčí 1 použily všechny respondentky ve svých promluvách verbum *přijít*, ve kterém došlo k dloužení vokálu následkem redukce hlásky *j*, např: *př*í* + deme*. V promluvách Mluvčí 1 a Mluvčí 5 došlo ke změně kvantity stejným způsobem jako v předchozím případě, přičemž se jednalo o substantivum *přijímačky*, které bylo nejčastěji nalezeno ve tvaru *př*í* + mač*k*i*.

U Mluvčí 2 poté došlo k prodloužení vokálu *i* u adjektiva *prima*, ovšem dále se u ní již podobný jev nevyskytl, tudíž si myslím, že zde mohl působit vliv okolí respondentky, kde se toto adjektivum může tímto způsobem vyslovovat, popřípadě mohlo jít o pouhou náhodu, což by mohl potvrdit pouze další materiál, kde by se toto slovo vyskytlo. Mluvčí 3 poté prodloužila stejný vokál v substantivu *podbřišek*, přičemž při dalším výskytu tohoto slova byla změněná kvantita zopakována. Přisoudila bych to opětovně k vlivu jejího okolí, které takto může dané slovo užívat, obzvlášť když byla změna délky provedena v obou případech.

	Celkem případů	Mluvčí 1		Mluvčí 2		Mluvčí 3		Mluvčí 5	
Sub.	8	2	25 %	0	0 %	2	25 %	4	50 %
Adj.	1	0	0 %	1	100 %	0	0 %	0	0 %
Verba	7	0	0 %	4	57 %	1	14 %	2	29 %
Celkem	16	2	12,5 %	5	31 %	3	19 %	6	37,5 %

4.6 Změny hláskových skupin v základu slov

V mluvě respondentek se v několika výrazech projeví tyto změny hláskových skupin:

- *ts > c*,
- *tš > č*,
- *š > č*,
- *nsk > nck*.

Celkem bylo najito 17 nálezů s možným uplatněním některé z výše uvedených změn, ovšem jen jeden měl spisovnou formu a tvoří tak 6 % celkového výskytu. Nejvíce nalezených slov patřilo k adjektivům, dále k verbům, několik k substantivům, a poté k adverbům.

4.6.1 Změna *ts > c*

Tato změna byla nalezena v mluvě všech mluvčích. Dohromady bylo objeveno 11 případů, přičemž 10 z nich, tedy 91 %, bylo užito s tímto jevem a pouze 1, který tak tvoří 9 %, byl vysloven bez něho.

Největší počet byl zaznamenán u Mluvčí 4 a u Mluvčí 5, které užily každá 3 slova, např: přřectavovala, kamaráctví. U Mluvčí 1 a Mluvčí 2 byly poté najity vždy 2 výrazy, ovšem Mluvčí 1 použila u jednoho spisovnou formu: ?otsuzují. Myslím si však, že k této výslovnosti došlo pouze kvůli zdůraznění tohoto verba

v promluvě, jelikož u následujícího výrazu, kde důraz kladen není, přeměna hlásek proběhla. Poslední případ této změny byl poté nalezen v mluvě Mluvčí 3.

	Celkem případů	nispisovnost		spisovnost	
<i>ts>c</i>	11	10	91 %	1	9 %

4.6.2 Změna *tš>č*

U této změny byly objeveny 3 nálezy a u všech došlo k přeměně hlásek. Z nich byly 2 najity u Mluvčí 1, např.: *nejvječ*í**, *zbývající* jeden poté v projevu Mluvčí 2.

	Celkem případů	nispisovnost		spisovnost	
<i>tš>č</i>	3	3	100 %	0	0 %

4.6.3 Změna *š>č*

Zde byly najity pouze 2 případy, a to v promluvách Mluvčí 4 a Mluvčí 5. U obou se jednalo o stejné adjektivum *menší*, přičemž obě ho vyslovily s hláskovou změnou: *menč*í**.

	Celkem případů	nispisovnost		spisovnost	
<i>š>č</i>	2	2	100 %	0	0 %

4.6.4 Změna *nsk>nck*

Tato změna, která je jedním z nejvíce typických rysů pro Severovýchodočeská nářečí, se v projevech respondentek projevila pouze

v jednom výrazu. Ten byl zaznamenán v mluvě Mluvčí 2 a jednalo se o substantivum žencká.

	Celkem případů	nespisovnost		spisovnost	
nsk>nck	1	1	100 %	0	0 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 4:

sice ti pokoje +sou takoví trošičku menčí → / že ten prostor je takovej ?omezenější ?ale → / celkovje +diš to tak vezmu +sem s toho jako při + mírně → / jak bix to řekla no prostě +sem spokojená neří to tak strašní: jak +sem si to přectavovala

4.7 Shrnutí

Tato kapitola se zabývala hláskovými změnami, které byly nalezeny v promluvách všech respondentek. Každý jev byl doplněn příklady z fonetických transkripcí, které byly pořízeny na základě mluvených záznamů, a také tabulkou s frekvencí jeho výskytu.

Nejvýraznější změnou byla elize hlásky *j*, která byla užitá ve všech nalezených případech. Naopak se může zdát, že užití protetického *v* začíná být na ústupu, jelikož tato odchylka byla mírně převyšena spisovnou formou. U ostatních jevů je však frekvence spisovnosti výrazně nižší, i když ne vždy je tento poměr shodný s nálezy u všech respondentek.

5 Morfologické změny

„Obecně se morfologií míní ta oblast gramatiky, která studuje povahu a chování morfémů; (...)“⁴¹ V této kapitole se zaměříme na morfologické změny, které byly zaznamenány v projevech respondentek. Jevy byly vybrány na základě jejich četnosti v promluvách mluvčích a také typičnosti pro zvolenou nářeční oblast. Je tedy možné, že v jednotlivých záznamech může být ještě několik dalších odchylek. Všechny uvedené příklady jsou z fonetických transkripcí, které byly pořízeny na základě mluvených záznamů. Ke každé změně je poté přidána také tabulka zachycující její četnost výskytu v promluvách.

5.1 Koncovka *-ma* v instrumentálu plurálu

Tato koncovka se objevila v mluvě všech respondentek. Celkem bylo zaznamenáno 36 případů možného užití. Změna poté proběhla u 29 z nich, což činí 81 %, spisovná varianta byla poté použita u zbylých 7 slov, tedy u 19 %.

Tento celkový poměr byl zaznamenán u všech respondentek. V promluvě Mluvčí 1 bylo nalezeno 5 výrazů, přičemž ani u jednoho nebyla užitá spisovná forma, např.: *s novejma holkama*. Zde tedy byl tento jen 100%.

Co se týče Mluvčí 2, tak zde bylo také 5 nálezů, ovšem změna se projevila pouze u 3 z nich, tedy u 60%. U zbývajících 2 případů byla poté zaznamenána spisovná koncovka, např.: *za zavřeními*.

V mluvě Mluvčí 3 bylo objeveno celkem 8 výrazů a všechny byly zakončeny touto nespisovnou koncovkou, např.: *s kamarádama*. Změna se tedy u této respondentky opět projevila na 100 %.

U Mluvčí 4 se znovu nepatrně projevila spisovnost. Dohromady bylo najito 10 slov, přičemž koncovka *-ma* se uplatnila pouze u 7 z nich, což činí 70 %,

⁴¹ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2011, s. 134

např.: *přet vánocema*. U zbývajících 3, tedy u 30 %, poté byla nalezena spisovná forma, např.: *se svími*.

U poslední respondentky, Mluvčí 5, bylo zaznamenáno 8 případů. Z nich bylo 6 objeveno se změněnou koncovkou a tvoří tak 75 %, např.: *s těma zaměstnavatelema*. Zbylé 2 byly poté zakončeny spisovně, např.: *vlastními*.

	Celkem případů	užití		neužití	
koncovka <i>-ma</i>	36	29	81 %	7	19 %

Koncovka *-ma* v instrumentálu pl. byla zaznamenána u všech slovních druhů, u nichž se užívá deklinace. Nejvíce rozšířena byla u substantiv, což platí také pro spisovnou výslovnost, např.: *s klukama*, *dveřmi*, dále pak u pronomín, adjektiv a nejméně častá byla u numeralií.

Ukázka z mluvy Mluvčí 1:

*a nedohodnu se s kamarádama co gdi gde a jak ↓ // no: a vlastně tagže ten prvák
+ sem si dala takovej cíl že projdu skouškama na prvvní pokus*

5.2 Koncovka *-oj* u maskulin v dativu a lokálu singuláru

Koncovka *-oj* se vyskytuje jako nespisovná odchylka jen u substantiv, a to u životných maskulin v dativu a lokálu sg. Celková frekvence možného výskytu nebyla moc vysoká, v projevech většiny respondentek totiž nebyly potřebné tvary vůbec nalezeny. Úplný počet je tudíž pouze 9 slov, přičemž všechna byla zaznamenána pouze v dativu sg., v lokálu sg. nebylo objeveno ani jedno. Spisovná varianta s koncovkou *-ovi* nebyla najita ani v jednom z nalezených případů, tudíž zde má odchylka 100% výskyt. Vzhledem k typičnosti této koncovky pro zvolenou nářeční oblast si myslím, že i kdyby byl počet nálezů vyšší, tak by se zde spisovná forma neobjevila, možná jen v několika málo případech.

Životná maskulina v dativu sg. byla zachycena pouze v projevu dvou respondentek, a to u Mluvčí 2 a Mluvčí 3. U zbylých mluvčích nebyla nalezena ani jedna varianta této změny. Většinový výskyt těchto substantiv byl v promluvě Mluvčí 2, u které jich bylo zaznamenáno celkem 8, což činí 89 % všech nálezů. Jak již bylo avizováno výše, spisovná koncovka se neprojevila ani jednou, tudíž všechny zde nalezené výrazy byly s odchylkou, např.: *honzikoj*, *bjeldoj*. V projevu Mluvčí 3 byl zaznamenán jen jeden jediný případ, který byl opět v nespisovné formě, tedy s koncovkou *-oj*, a tvoří zbylých 11 % výskytu, a to tvar *urologoj*.

	celkem případů	koncovka <i>-oj</i>		koncovka <i>-ovi</i>	
dativ sg.	9	9	100 %	0	0 %
lokál sg.	0	0	0 %	0	0 %
celkem	9	9	100 %	0	0 %

Ukázka mluvy u Mluvčí 2:

já píšu jíroj já se za váma stavim vodpoledne povezu honzikoj ň + ákí papíri no hádej co

5.3 Příčestí minulé u maskulin singuláru

U tohoto jevu se jedná o přítomnost či nepřítomnost koncového *-l* ve tvarech příčestí minulého singuláru maskulin, nebo také zvaného příčestí *l-ové*. V mluvě respondentek se však toto příčestí vyskytovalo pouze zřídka, v promluvě Mluvčí 4 se neobjevilo ani jednou. Celkový počet možných míst změny byl pouze u 10 slov. Koncová hláska *-l* chyběla u 6 z nich, tedy u 60 % celkového výskytu, spisovně se tedy příčestí minulé u maskulin sg. užilo pouze u 4 výrazů, což činí 40 %.

Tento poměr ovšem nebyl vždy shodný s výsledky u jednotlivých respondentek, především v mluvě Mluvčí 1. U té se objevilo příčestí minulé pouze

ve spisovné formě, tedy takové, kde byla vyslovena koncová hláska *-l*. Celkem to byla 3 slova, např.: *nabídl*. V projevu Mluvčí 2 poté nastala opačná situace, kdy užila příčestí jen s odchylkou, tedy bez koncového *-l*, a spisovná varianta se u ní neobjevila. Byly u ní zaznamenány 2 takové případy, např.: *mox+*. V promluvě Mluvčí 3 byla nalezena 4 příčestí minulá maskulin sg., což byl také největší počet v jednotlivých promluvách. Bez koncového *-l* byla vyslovena 3 z nich, u jednoho se pak projevila také spisovnost: *řekl*. Toto verbum však respondentka vyslovila také s odchylkou, kde se však vyjadřuje s jistou mírou podráždění z chování ošetřujícího lékaře, přičemž u druhého případu již tento vliv nebyl znatelný a spíše zde byla projevena nepatrná snaha o spisovnější výslovnost. U Mluvčí 5 byl poté nalezen pouze jeden výraz, kde mohlo k odchylce dojít, přičemž se u něho projevila: *vizdvix+*.

	celkem případů	chybí <i>l</i>		nechybí <i>l</i>	
příčestí minulé	10	6	60 %	4	40 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 2:

protože bi samozřejmě mox+ přijít vo práci že jo a vo fšexo ↓ / / coš je docela blbost ten mñesíc ?uš bi to vidržet moh+ no

5.4 Tvary pronomena *ona*

Pronomen *ona* bylo použito v mluvě všech respondentek mimo Mluvčí 4. Kromě sledování problémovějšího tvaru akuzativu sg. bylo zajímavé jeho pozorování v dalším pádě, a to v dativu sg., kde se neshoda se spisovnou formou projevila více, než by se dalo očekávat.

Celkem bylo v projevech mluvčích najito 24 případů, přičemž podle spisovné normy jich bylo 15, což tvoří 62,5 % možného výskytu. Nesprávná kvantita byla poté užita u 9 nálezů, které činí 37,5 %.

Co se týče jednotlivých pádů, tak v akuzativu sg. bylo nalezeno 8 tvarů a nespisovný byl pouze jeden, což je 12,5 %. Zbývajících 7 poté bylo ve spisovné formě a tvoří 87,5 % možného výskytu v tomto pádě. Více užívaným byl tedy dativ sg., kde bylo najito dohromady 16 případů, z čehož s odchylkou i bez ní bylo vždy 8 slov, tudíž je zde možnost nálezu jedné či druhé varianty 50%.

Respondentky, v jejichž promluvách se objevilo pronomen *ona* v akuzativu sg., se tedy většinou vyjadřovaly podle normy, tedy pomocí krátkého tvaru *ji* či *ni*. U Mluvčí 1 byly nalezeny 2 případy, přičemž oba měly spisovnou formu, např.: *tagže jí hnet vihodí*. V mluvě Mluvčí 2 poté byla najita jediná výjimka u výskytu v tomto pádě, kdy se v jednom pronominu, z celkově 5 nalezených, objevila nespisovná dlouhá varianta: *abi si jako jí skrotíl*. V projevu Mluvčí 5 byl pak pouze jeden nález, u kterého byla užitá správná kvantita vokálu: *+sem si jí vibrála*.

Co se týče dativu sg., zde jsou obě možnosti neočekávaně vyvážené. Některé respondentky navíc užívaly obě formy vyjádření, ovšem vždy jedna převažovala nad druhou. Mluvčí 1 použila pronomen *ona* v dativu sg. pouze jednou, a to v tvaru krátkém: *+sem se snažila jí pomoct*. U Mluvčí 2 bylo poté více případů užití pronomena v tomto pádě, dohromady 7, a převažovala zde silně krátká forma, tedy nespisovné *ji*, které bylo u 5 z nich, např.: *jak jí to tam zanedbali*. V promluvě Mluvčí 3 tomu bylo naopak, dominantní byly výrazy podle spisovné normy, tedy ve tvaru *jí*, kterých bylo z celkových 7 najito 5, např.: *že se jí to nějak nezdá*. Spisovnost byla také u Mluvčí 5, u níž byl však nalezen pouze jeden případ tohoto pronomena v dativu sg.: *a jí to bilo*.

	celkem případů	<i>ji (ni)</i>		<i>jí</i>	
akuzativ sg.	8	7	87,5 %	1	12,5 %
dativ sg.	16	8	50 %	8	50 %
celkem	24	15	62,5 %	9	37,5 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 2:

ale nakonec ji to stejně dali za tři ↓ / mohla mít jedničku ?ale trojka ji stačila

Ukázka z mluvy Mluvčí 3:

*vona jí to řekla sestřička a vona to hnet zapomněla a já +sem jí řekla no +dit'
zejtra jedeme tak + le do t \acute{e} x pardubic*

5.5 Zakončení verb na -ou, -ej a -aj

Zakončení verb na -ou, -ej a -aj se týká tvaru 3. os. pl. ind. pr \acute{e} z., kdy je nahrazena nebo chybí koncovka -í. Jedná se o verba 3. (-ou), 4. (-ej) a 5. (-aj) třídy.

Verba 3. třídy se ve výše zmíněném tvaru objevila pouze v promluvách Mluvčí 1, Mluvčí 4 a Mluvčí 5. Celkem bylo najito 11 případů, přičemž hovorové zakončení na -ou bylo u 7 z nich, tedy u 63 %. U všech uvedených respondentek byla zaznamenána jak varianta s koncovkou -í, např.: *otsuzuj $\acute{ı}$* , *komunikuj $\acute{ı}$* , tak také ta hovorová, např.: *fungujou*, *žijou*. U Mluvčí 4 bylo poté nalezeno verbum *hrát* v obou možnostech a vzdálenost obou tvarů nebyla příliš velká.

Ukázka z mluvy Mluvčí 4:

*tak t \acute{i} : vlas +ně hrajou → // tak zvaní ↓ / přetkolo to znamená že mezi sebou
hrají*

Jelikož respondentka užíla toto verbum častěji a pouze zde použila koncovku -í, myslím si, že se jedná buď jen o náhodné vyslovení, nebo mohlo mít na její vyjádření vliv zakončení předchozího slova na diftong -ou, kdy pro ni bylo přirozenější zvolit u verba odlišné zakončení.

	celkem případů	-ou		-í	
Verba 3. třídy	11	7	63 %	4	37 %

Verba 4. třídy se takto vyskytla v projevech všech respondentek kromě Mluvčí 5. Dohromady bylo zaznamenáno 18 nálezů, přičemž koncovky *-í* bylo užito ve 12 z nich, což činí 67 %. U Mluvčí 1 bylo objeveno pouze jedno verbum, které bylo zakončeno spisovně: *jezdí*. V mluvách Mluvčí 2 a Mluvčí 3 byly nalezeny vždy 2 případy. Mluvčí 2 se vyjadřovala pouze s koncovkou *-ej*, např.: *voslavěj*, kdežto Mluvčí 3 užíla obou možností, např.: *vařej*, *nevjedí*. Nejvíce verb bylo najito u Mluvčí 4, která jich 9 zakončila spisovně, např.: *bidlí*, a další 4 pak s odchylkou, např.: *snažej*.

	Celkem případů	-ej		-í	
Verba 4. třídy	18	6	33 %	12	67 %

Verba 5. třídy byla v této podobě zaznamenána u všech respondentek. Z celkových 12 případů jich koncovku *-í* nemělo 10, tedy 83 %. Mluvčí 1, Mluvčí 3 a Mluvčí 5 měly ve svých projevech vždy po dvou nálezech, u Mluvčí 2 byl najit pouze jeden. Všechny však měly zakončení pouze na *-aj*, např.: *dělaj +*, *umíraj +*. I když se Mluvčí 4 také vyjadřovala převážně nespisovně, u 2 verb užíla správně koncovky *-í*: *mají*, *+stávají*.

	Celkem případů	-aj		-í	
Verba 5. třídy	12	10	83 %	2	17 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 4:

dále postupují do plej ?of a tími kteří maj+ vlas + ñe + teří skončí na devátém a na desátém místě

5.6 Nerozlišování rodovosti u adjektiv a pronomin v nominativu a akuzativu plurálu

Nedodržování kompaktnosti rodů se substantivem u adjektiv a pronomin v nominativu a akuzativu plurálu se týká především tvrdých deklinačních typů, kdy se bez ohledu na rodovou příslušnost používá pouze koncovka -ý. V mluvě respondentek se rodovost převážně nedodržovala ani v jednom z pádů, i když ve výjimečném případě se našlo spojení, které odpovídalo spisovné výslovnosti. Z celkových 81 nálezů však takových bylo pouze 9, což je jen 11 %. Nespisovné vyjadřování se tedy projevilo u zbývajících 72 případů, které tvoří 89 % výskytu.

5.6.1 Adjektiva

V promluvách respondentek bylo v nominativu pl. nejvíce zachycených adjektiv u maskulin a feminin, v akuzativu pl. byl největší počet opět u maskulin. Dohromady jich bylo najito 32, přičemž ve spisovném spojení jich bylo pouze 6, tedy 19 %. Rodová nekompaktnost se pak projevila u 26 z nich, což je 81 %. Častějším pádem byl v projevech akuzativ pl., ve kterém bylo 19 výskytů a tvoří 59 %, kdežto v nominativu pl. jich bylo 13 a činí tak 41 %.

I když v nominativu pl. převažovaly nespisovné varianty, nebylo tomu tak u všech respondentek, které se v tomto pádě vyjadřovaly. U Mluvčí 1 byly najity 3 případy, z nichž 2 měly se substantivem spisovnou vazbu, např.: *norští (...)* *vlastně závodníci*. V promluvě Mluvčí 2 pak byla objevena 3 spojení, avšak zde byla všechna nespisovná, např.: *tam fšude růžoví ubrouski*. Obdobně tomu bylo také u Mluvčí 3, u které bylo bez dodržení rodovosti všech 5 nálezů, např.: *to bili mladí holki*. V mluvě Mluvčí 5 poté došlo k oběma možnostem, kdy jednou kompaktnost rodů splněna nebyla, ale podruhé již ano: *fšixňi (...) + sme zoufalí*.

V akuzativu pl. opět měla převahu nespisovná vyjádření, ovšem ani zde nebyl tento poměr zachován u všech respondentek. V projevu Mluvčí 1 byly obě možnosti vyrovnané, jelikož jednou se shoda se substantivem neuskutečnila a jednou ano: *mit téma (...) ležrová barviva*. Mluvčí 2 se v tomto pádě vyjádřila pouze v jedné vazbě, která však byla nespisovná: *mňeli tam skvjelí stejki*. Také Mluvčí 3 nedodržela rodovou soudržnost u žádného z 3 případů, např.: *rvali do mňe strašní prostě svinstvo*. Mluvčí 4 byla jediná, u které rozlišování rodovosti převažovalo, protože k němu došlo u 3 nálezů ze 4, např.: *patří mezi dobré hráče*. U Mluvčí 5 tomu ale bylo zase naopak, neboť všech 9 spojení nebylo rodově shodných, např.: *?umňela jako ?úplní základi*.

	celkem případů	spisovnost		nespisovnost	
nominativ pl.	13	2	15 %	11	85 %
akuzativ pl.	19	4	21 %	15	79 %
celkem	32	6	19 %	26	81 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 2:

fšexni ti ?interni + sou hrozni tam vlastne + sou ?úplne jako starí lidi

5.6.2 Pronomina

Nominativ plurálu se u pronomin projevil nejvíce u maskulin a stejně tomu bylo také v případě akuzativu pl. Celkem bylo objeveno 49 možných spojení, avšak jen 3 z nich obsahovala shodu se substantivem, což tvoří pouze 6 %. Nedodržení rodovosti se tudíž týkalo zbylých 46 vazeb, které tak činí 94 %. U tohoto slovního druhu tedy vysoce převažovalo nespisovné vyjadřování. Více užívaným pádem byl poté nominativ pl., ve kterém bylo zachyceno 26 případů, tedy 53 %, u akuzativu pl. jich pak bylo 23, neboli 47 %.

Co se týče poměru spisovnosti v nominativu pl., silně zde převažovalo nerozlišování rodů, které bylo charakteristické pro promluvy všech respondentek.

U Mluvčí 1 byly zaznamenány 2 nálezy, přičemž oba měly nespisovnou vazbu, např.: *jako + sou ň + ákí polixromatickí monoxromátori*. Mluvčí 2 v tomto pádě užila pouze jedno spojení, u kterého však rodová shoda také neproběhla: *+ sme s toho s jírou nejdříf bili takoví*. Ani u Mluvčí 3 se v žádném z 5 případů kompaktnost rodů neobjevila, např.: *nesloužili jako kloubi a kosti a takoví vjeci*. Výjimku zde tvoří Mluvčí 4, u které byla v jednom výskytu, z celkových 16, rodovost dodržena: *tí tími (...) se zaxráňili*. V projevu Mluvčí 5 se pak opět obě pronomina se substantivem neshodovala, např.: *?ukecávat doktori (...) jenomže tí mňe právje říkali*.

Všechny respondentky se obdobně vyjadřovaly také v akuzativu pl., kde byl znovu větší počet nespisovných variant. V mluvě Mluvčí 1 byla najita 4 spojení, ovšem ani u jednoho shoda v rodech nenastala, např.: *preferuje takoví tí barviva*. Také u Mluvčí 2 nebyla ani v jednom ze 4 nálezů dodržena správná rodová vazba, např.: *má furt teť takoví xoutki*. U Mluvčí 3 mohlo dojít k rozlišení rodovosti pouze jednou, ovšem nebylo tomu tak: *udělali (...) znovu fšexni višetřeňí*. Jediná respondentka, u které se spisovnost projevila, byla opět Mluvčí 4. Z nalezených 5 případů byla kompaktnost rodů zachycena u 2 z nich, např.: *rozdělí na takové částí*. Mluvčí 5 poté nedodržela rodovou soudržnost ani u jednoho z celkových 9 výskytu, např.: *+ sme mňeli (...) a pr + stě takoví ti rúzní blbostí*.

	celkem případů	spisovnost		nespisovnost	
nominativ pl.	26	1	4 %	25	96 %
akuzativ pl.	23	2	9 %	21	91 %
celkem	49	3	6 %	46	94 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 4:

vlas + ně tí ti tími kteří skončí na jedenáctém a dvanáctém místě tak ti se zaxráňili a vlas + ně končí pro ně sezóna ?ale tí tími co skončí na sed+ na třináctém a čtrnáctém místě

5.7 Zkracování slov změnou *ěja>á*

U této změny bych se chtěla věnovat zájmennému adverbium *nějak/nějako* a pronomenu *nějaký* ve všech jeho rodech. Hojně se vyskytovaly v mluvě všech respondentek, každá alespoň jednou užila jejich zkrácenou verzi. Dohromady bylo nalezeno 49 případů a správně vyslovených jich bylo jen 13, tedy 27 %. Převažovala zde tudíž zkrácená varianta slov, která byla najita u zbývajících 36 výrazů, což je 73 %.

Větší výskyt této odchylky byl mezi adverbii, kterých bylo objeveno 25, přičemž nezkrácených jich bylo 10, neboli 40 %. Změna se projevila u zbylých 15, tedy u 60 %. Pronomin poté bylo celkem 24 a ke zkrácení došlo u 21 z nich, což činí 87,5 %. V úplném tvaru tak byla vyslovena pouze 3, tedy jen 12,5 %.

Zájmenné adverbium *nějak/nějako* se neobjevilo pouze v mluvě Mluvčí 4. U ostatních respondentek byl nalezen vždy aspoň jeden výraz zkrácený a jeden nezkrácený. Plně vyslovené varianty převažovaly u Mluvčí 1 a u Mluvčí 3, např.: *ale ňejak to nešlo, že se jí to ňejak nezdá*, v projevech Mluvčí 2 a Mluvčí 5 se poté více vyskytovala zkrácená forma, např.: *seznámili mne tak ň + ák, do dneška mne to ň + ák nedošlo*.

Co se týče pronomena *nějaký* (-á, -é, -ej), to bylo v různých podobách zaznamenáno u všech respondentek. Nezkrácená varianta se projevila pouze u Mluvčí 1, Mluvčí 2 a Mluvčí 3, kdy byl u každé z nich najit jeden případ např.: *sežene ňejakí materijáli, dali ňejakou super večeri*. Tvary s odchylkou byly poté nalezeny ve všech projevech. U Mluvčí 1 byla objevena 3 slova, např.: *že ň + ákí holčiňe vibouxl*, u Mluvčí 2 pak další 4, např.: *ň + ákej takovej jako dortiček*.

Nejméně se jich vyskytlo u Mluvčí 3, kde bylo pouze jedno: *takovej ň + ákej zhluk hňisu*. U Mluvčí 4 došlo ke zkrácení u 4 pronomin, např.: *republika nemá ň + áké*, a u Mluvčí 5 poté dokonce u 9, což byl také největší počet nálezů mezi respondentkami, např.: *zvládnout ň + ákou cestu*.

	celkem případů	-á-		-ěja-	
pronomina	24	21	87,5 %	3	12,5 %
adverbia	25	15	60 %	10	40 %
celkem	49	36	73 %	13	27 %

Ukázka z mluvy Mluvčí 5:

mňeli zrovna ň + ákou ?akci ň + ákej golf nebo co to bilo tak +sem tam pomáhala d'elat jako ceni ↓ // potom +sem → @ pří+mala jakobi → @ ne + im jakobi → / ň + akí ti ?obxodní partneri

5.8 Shrnutí

Tato kapitola byla věnována morfologickým změnám, u nichž byla zaznamenána nejvyšší četnost v promluvách respondentek. Každý jev byl doplněn ukázkami z fonetických transkripcí a tabulkou znázorňující četnost výskytu.

Skoro u všech změn byl zjištěn větší výskyt nespisovného projevu, např. koncovka *-ma* či nedodržování rodovosti u adjektiv a pronomin. Co se týče převahy spisovnosti, nejpřekvapivější výsledky mělo užití pronomena *ona*, kdy v akuzativu sg. bylo najito více spisovných variant a v dativu sg. byly možnosti vyrovnané.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo za pomoci analýzy získaného materiálu zjistit, v jaké míře se v mluvě mladých lidí v Osíku vyskytují vybrané nářeční prvky, které jsou typické pro zkoumanou oblast. Myslím si, že byl tento záměr splněn.

Teoretická část, obsažená v prvních třech kapitolách, nás seznámila se všemi důležitými informacemi, potřebnými pro uvedení do kontextu práce. První kapitola byla zaměřena na přiblížení vybrané obce Osík, kde k ní bylo sděleno několik základních údajů. Druhá kapitola měla za úkol charakterizovat zvolené respondenty, komunikační situaci, během které vznikaly nahrávky, a také samotný získaný materiál a jeho převod do fonetického přepisu. Ve třetí kapitole byla poté představena nářeční skupina, pod kterou námi zvolená lokalita spadá, společně s pro ni charakteristickými znaky.

Praktická část, věnována analýze nahrávek, byla rozdělena do dvou kapitol, čtvrté a páté. Každá byla zaměřena na jednu ze zkoumaných jazykových rovin, tedy fonologii a morfologii. Obě byly doplněny příklady a ukázkami z fonetických přepisů a tabulkami s výslednými hodnotami.

Všechny jevy rozebírané v praktické části jsem vybírala sama. I když jsem přihlížela především k jejich četnosti v promluvách respondentek, výjimečně došlo k situaci, kdy se u některé z mluvčích daná odchylka nevyskytla, ovšem bylo to pouze z toho důvodu, že v její mluvě nenastal okamžik, kdy by se mohla projevit. Nemyslím si však, že by tato skutečnost nějak ovlivnila konečné výsledky analýzy.

V rovině fonologické byl u většiny jevů zkoumán poměr mezi odchylkou a spisovnou normou. Netýkalo se to pouze kvantity vokálů, kdy jsem se zaměřila hlavně na výskyt v jednotlivých slovních druzích, který byl poté nejčastější u verb a pronomin. U většiny ostatních hláskových změn byla zjištěna silná převaha nespisovných výrazů, jak dokládají také tabulky. Nejvíce se toto zjištění týkalo elize hlásky *j*, u které nebyl zaznamenán ani jeden spisovný případ. Výjimku zde tvořilo protetické *v*, jehož celková přítomnost u mluvčích byla menšinová.

Stejný způsob analýzy byl užit také v morfoloické rovině, ovšem tentokrát již u všech zachycených jevů. Mezi respondentkami měly opět větší výskyt nespisovné varianty, rovněž se však vyskytlo několik odlišností. Ta největší byla objevena u užívání pronomena *ona* v akuzativu sg., a také v dativu sg., kdy v prvním zmíněném pádě převažovaly výrazy se spisovnou formou a ve druhém byly dokonce obě možnosti stejně vyvážené. Spisovnost se poté také výrazněji projevila u zakončení verb 4. třídy, kdy byla častěji použita koncovka *-í*, místo koncovky *-ej*.

Finální čísla u zaznamenaných změn nebyla vždy shodná s nálezy v promluvách jednotlivých respondentek. Jedná se především o Mluvčí 4, u které byl mnohdy výsledný poměr opačný. Přisoudila bych to nervozitě při pořizování nahrávky, což se někdy projevilo mírnou snahou o větší spisovnost. Ta ale nejednou vedla spíše k pravému opaku, jak nejlépe dokázalo rozlišování rodovosti u adjektiv a pronomín v nominativu a akuzativu pl. Ze záznamu je také patrné, že se postupně respondentka více uvolňovala, a to se pak mnohdy projevilo na jejím vyjadřování. I tak si ale myslím, že její snažení o korektnější vystupování nemělo na celkový výsledek až tak velký vliv, jelikož v mnoha případech nebylo úspěšné.

Ze získaných údajů vyplývá, že vybrané nářeční prvky, typické pro Severovýchodočeské nářečí, jsou stále součástí mluvy mladé generace žijící v obci Osík. Můžeme však rovněž pozorovat pronikání spisovné normy v některých fonologických i morfoloických jevech. To bych připsala jak změně prostředí v důsledku studování vysoké školy v jiné lokalitě, tak studiu samotnému, které má na projev zajisté zásadní vliv.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Dominika Novotná

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Katedra bohemistiky

Název bakalářské diplomové práce: Běžně mluvený jazyk mladé generace
v Osíku

Jméno vedoucího: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Počet znaků: 75 137

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 15

Klíčová slova: Osík, nářečí, mladá generace, fonologie, morfologie, zvukové nahrávky

Anotace práce:

Práce je zaměřena na běžně mluvený jazyk mladé generace v obci Osík. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, ve kterých je představena vybraná oblast, dále jsou zde charakterizováni respondenti společně se získaným materiálem a nalézá se tu přehled znaků Severovýchodočeské nářeční podskupiny. Další dvě kapitoly se věnují praktické části, která je založena na zvukových nahrávkách, které jsou analyzovány z fonologického a morfologického hlediska.

Resumé

The aim of this thesis is the analysis of the commonly spoken language of the young generation in Osík. The main sources are the recordings of the speakers and their phonetic transcriptions.

The theoretical part is divided in the three chapters. The first of them introduces the investigated village. There are some basic information and several notes about its history and present. In the second chapter, there is a short characteristic of all speakers and communication situation which occurred during the recording. Furthermore, this chapter contains the description of the recordings and their transcriptions. The third chapter is focused on the Severovýchodočeský dialect. There is a summary of its major language features and its language groups.

The practical part is divided in the two chapters. Both are based on the recordings of the five speakers from Osík whose are connected by few sociolinguistic characters. The chapters comprehend the phonological and the morphological phenomena whose were found in the recordings. All of them are supplied by the examples from the phonetic transcriptions and the charts with the resulting values.

In the conclusion, the results demonstrate to us that the young generation in the Osík still uses the major language features of the Severovýchodočeský dialect in its commonly spoken language. However, there are the penetrations of the formal language whose can be caused by the changing the surrounding and the study.

Použitá literatura

Literární zdroje:

BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas: dodatky*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1967-7.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. Vysokoškolské učebnice. ISBN 14-567-72.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. 4. vyd., v Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.

ČMEJRKOVÁ, Světlá, HOFFMANNOVÁ, Jana, eds. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. Lingvistika. ISBN 978-80-200-1970-7

KLOUDA, Josef. *Z dějin obce Osíka*. Samostatná příloha novin *Osík DNES*. Osík: Obecní úřad v Osíku, 2005.

KRČMOVÁ, Marie. *Současná běžná mluva v českých zemích*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.

Elektronické zdroje:

Česká nářečí a jejich specifika. *Jazyky.Studium.Práce: magazín o jazykovém vzdělávání, studiu, překladech, tlumočení a práci v zahraničí* [online]. © 2005–2017 [cit. 1. 4. 2016]. ISSN 1801-688X. Dostupné z: <http://www.jazyky.com/ceska-nareci-a-jejich-specifika/>

Internetová jazyková příručka [online]. ©2008–2017 Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, v. v. i. [cit. 20. 6. 2016]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

KRČMOVÁ, Marie. Fonetika a fonologie. *Fonetika a fonologie* [online]. 2008. [cit. 17. 6. 2016]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/index.html>

Poloha a charakteristika obce. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=5>.

POŘÍZKA, Petr. Pravidla přepisu a pokyny. *Fonetika, fonologie, ortoepie* [online]. ©2008+ Petr Pořízka. Poslední aktualizace 20. 10. 2010. [cit. 17. 6. 2016]. Dostupné z: <http://fon.webnode.cz/seminarni-projekt/>

Průvodní zpráva: XVIII. ročník soutěžní přehlídky realizovaných staveb Grand Prix Architektů 2011 - Národní cena za architekturu. *white gallery* [online]. 2011. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.whitegallery.cz/gallery/project>.

Tiskárna Osík [online]. Studio Dami, 2008. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.tiskarnaosik.cz/index.php?page=onas>.

Významné osobnosti obce Osík. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=6>.

Základní informace o obci Osík. *Vítejte na stránkách obce Osík: Vesnice roku Pardubického kraje 2008* [online]. Obec Osík, ©2013. [cit. 29. 3. 2016]. Dostupné z: <http://osik.cz/index.php?sekce=1&text=1>.

Přílohy

Příloha č. 1: Zvukové nahrávky (uvedeno na CD)

Příloha č. 2: Fonetické přepisy (uvedeno na CD)